

ความเอื้ออาทร

ความหมายของความเอื้ออาทร

ความเอื้ออาทร ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Altruism ซึ่งเป็นคำที่คิดขึ้นมาใช้ครั้งแรกโดยนักปรัชญาชาวฝรั่งเศสชื่อ ออกลุสท์ กงท์ (Auguste Comte, ๑๘๑๕) กงท์ใช้คำนี้ในความหมายว่าเป็นการกระทำที่ผู้กระทำมีเจตนาให้เป็นประโยชน์กับผู้อื่น โดยไม่ได้คาดหวังสิ่งตอบแทนทั้งภายนอกและภายในตน การใช้คำนี้ในวงการจิตวิทยาปัจจุบันในความหมายที่กว้างที่สุด หมายถึง "พฤติกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์กับผู้อื่น" ส่วนความหมายเฉพาะมีการใช้แตกต่างกันมากจะนำมาเสนอในตอนต่อไป

ในภาษาไทย คณะกรรมการบัญญัติศัพท์ ของราชบัณฑิตยสถาน ได้บัญญัติศัพท์สำหรับคำ Altruism ไว้หลายคำ คือ ในฉบับปี พ.ศ. ๒๕๑๖ บัญญัติคำว่า ปรัชมนิยม ฉบับปี พ.ศ. ๒๕๒๐ ไม่ได้บรรจุคำนี้ไว้ ฉบับปี พ.ศ. ๒๕๒๔ บัญญัติคำว่า อัญนิยม (สำหรับปรัชญา) และการเห็นแก่ประโยชน์ผู้อื่น (สำหรับสังคมวิทยา) นักจิตวิทยา และนักวิชาการสาขาอื่น ๆ ที่สนใจศึกษากการเห็นแก่ประโยชน์ผู้อื่น ได้ให้คำนิยามจำเพาะกับคำนี้แตกต่างกันไป ในระดับกว้างถึง ๔ ระดับ และระดับลึกอีกหลายระดับ ดังนี้ คือ

๑. พฤติกรรมเอื้ออาทร (altruistic behavior) การนิยามแนวนี้นั้นเน้นแต่เพียงว่าพฤติกรรมที่เอื้ออาทร โดยไม่กล่าวถึงเจตนา หรือแรงจูงใจของผู้กระทำผู้ที่ใช้นิยามแนวนี้นี้หลายคนเป็นนักชีววิทยา และอีกหลายคนเป็นนักจิตวิทยา การนิยามแนวนี้อาจมีลักษณะดังนี้ คือ

๑.๑ การคัดเลือกโดยธรรมชาติ (natural selection) นักชีววิทยาเห็นจำในทฤษฎีวิวัฒนาการ ความเอื้ออาทร หมายถึงการกระทำที่ผู้กระทำเสียสละเพื่อให้เป็นประโยชน์กับผู้อื่น เป็นการกระทำที่มีผลไปเพิ่มโอกาสการอยู่รอดของผู้อื่นโดยผู้กระทำจะต้องสูญเสียบางอย่างไป (Ridley & Dawkins, ๑๖๘๑)

นักชีววิทยาพยายามอธิบายความเอื้ออาทรในสัตว์และ

มนุษย์ว่า เป็นไปตามหลักการคัดเลือกโดยธรรมชาติ นั่นคือธรรมชาติคัดเลือกอินทรีย์ (organism) ในแต่ละตระกูล (species) ที่มีการเอื้ออาทรให้อยู่รอด และลักษณะนี้ต่อ ๆ กันมา

๑.๒ การช่วยเหลือผู้อื่นในสถานการณ์ฉุกเฉิน (bystander intervention in emergency) ในทฤษฎีของดาร์ลีย์และลาทาน (Darley & Latane, ๑๙๖๐) คำถามเกี่ยวกับความเอื้ออาทร สามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ คำถามคือ อะไรเป็นพลังผลักดันให้มนุษย์มีการเห็นแก่ประโยชน์ผู้อื่น หรืออะไรเป็นตัวจูงใจให้มนุษย์มีพฤติกรรมที่เห็นแก่ประโยชน์ผู้อื่น ดาร์ลีย์และลาทานเห็นว่าคำถามนี้เป็นคำถามกึ่งปรัชญา ซึ่งอาจไม่มีโอกาสตอบให้สมบูรณ์โดยอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์ ส่วนอีกคำถามหนึ่งคืออะไรเป็นตัวกำหนด ในสถานการณ์เฉพาะว่าคน ๆ หนึ่งจะช่วยคนอื่นคนหนึ่งที่กำลังมีทุกข์ ดาร์ลีย์และลาทานเห็นว่า คำถามนี้เฉพาะกว่า และช่วยในการวิจัยได้มากกว่า จึงยึดถือนิยามการเห็นแก่ประโยชน์ผู้อื่นเพียงว่าเป็นพฤติกรรมที่บุคคลกระทำให้เป็นประโยชน์กับผู้อื่น

๒. ความเอื้ออาทรตามปกติสถานสังคม (Altruism based on social norm) หมายถึงการกระทำที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นโดยผู้กระทำกระทำไปตามหลักปกติสถานสังคม เช่น ผู้ชายเปิดประตูให้ผู้หญิงเดินเข้าไปก่อนหรือคนขับรถหยุดรถให้คนที่กำลังข้ามถนนบนทางข้าม ชื่อข้างต้นเป็นของชาวทซ์และโฮเวิร์ด (Schwartz & Howard, ๑๙๘๒) ส่วนโรเซ็นแชน (Rosenhan, ๑๙๖๐) ก็กล่าวถึงการเห็นแก่ประโยชน์ผู้อื่นชนิดนี้ไว้ แต่เรียกชื่อว่าการเห็นแก่ประโยชน์ผู้อื่นตามปกติสถาน (normative Altruism)

๓. ความเอื้ออาทรอาศัยเกณฑ์ภายใน ตัวแทนของการนิยามแนวนี้นี้คือ นิยามของบาร์เทลและคณะ (Bartal, Sharabany, & Raviv, ๑๙๘๒) ซึ่งเห็นจำ

การกระทำเอื้ออาทร (Altruistic act) จะต้องเป็นไปตามเงื่อนไขอย่างต่ำ ๓ ข้อ คือ ๑) ผู้กระทำจะต้องมีเจตนากระทำให้เป็นประโยชน์กับผู้อื่น ๒) ผู้กระทำจะต้องริเริ่มการกระทำด้วยความสมัครใจและ ๓) ผู้กระทำกระทำพฤติกรรมนั้นเป็นเป้าหมายในตัวของมันเอง (ends) โดยไม่คาดหวังรางวัลจากภายนอก นักจิตวิทยาที่ใช้นิยามแบบนี้เน้นที่เจตนา ความสมัครใจ และการไม่คาดหวังรางวัลจากภายนอกของผู้กระทำ แต่ก็ยอมรับให้มีการคาดหวังรางวัลจากภายใน เช่น ความสบายใจในการได้ช่วยเหลือผู้อื่นได้ นักจิตวิทยาหลายคนตั้งชื่อเรียกการเห็นแก่ประโยชน์ผู้อื่นแบบนี้ว่าไม่เป็นคือ ความเอื้ออาทรโดยอิสระของตัว (Autonomous Altruism, Rosenhan, ๑๙๗๐) ความเอื้ออาทรโดยมีศูนย์กลางในตัว (Endocentric Altruism, Karylowski, ๑๙๘๒) คาร์โลว์สกีเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเป็น การทำดีเพื่อทำให้คนอื่นรู้สึกดี (doing good to feel good) และอีกชื่อหนึ่งซึ่งอาจทำให้เข้าใจว่ามีความหมายทางลบ แม้ว่าแท้จริงแล้วจะมีความหมายทางบวก คือ การช่วยเหลือที่เป็นประโยชน์กับตน (Egoistic Helping, Bateson & Coke, ๑๙๘๑) ส่วนนักจิตวิทยาที่ใช้นิยามแบบนี้โดยไม่ได้ตั้งชื่อเฉพาะขึ้นมาเรียกก็มีอีกหลายคน เช่น แมค-ออลเลย์และเบอร์โควิทซ์ (Macaulay & Berkowitz, ๑๙๗๐) รัสตัน (Rushton, ๑๙๘๐) และ สตอเบ (Staub, ๑๙๘๘)

นิยามแบบนี้แบ่งย่อยได้อีก ๒ แบบ คือ

๓.๑ การยึดถือปทัสถานสังคมเป็นปทัสถานของตน (internalized social norm) หมายถึง การยึดถือปทัสถานสังคมด้านความเอื้ออาทร เป็นปทัสถานในใจของตน (Berkowitz & Daniels, ๑๙๖๑) แบ่งได้เป็น ๒ แบบย่อย คือ

๓.๑.๑ ปทัสถานของการช่วยเหลือ (norms of aiding) ซึ่งแบ่งย่อยได้อีก ๒ ด้าน คือ

๑) ปทัสถานของความรับผิดชอบทางสังคม (norm of social responsibility)

เสนอโดยเบอร์โควิทซ์ และแดนเนียลส์ (Berkowitz & Daniels, ๑๙๖๑)

๒) ปทัสถานของการให้ (norm of giving) เสนอโดยลีลด์ (Leeds, ๑๙๖๑)

๓.๑.๒ ปทัสถาน ของ ความยุติธรรม (norm of justice) แบ่งย่อยได้อีก ๒ ด้าน คือ

๑) ปทัสถานของความเท่าเทียมกันคนส่วน (norm of equity) เสนอโดยวอลสเตอร์และคอปป์ (Walster, Walster, & Berscheid, ๑๙๗๘)

๒) ปทัสถานของการปฏิบัติต่อกันและกัน (norm of reciprocity) เสนอโดยกูดเนอร์ (Gouldner, ๑๙๖๐)

๓.๒ ปทัสถานส่วนบุคคล (personal norms) เสนอโดยชวาทซ์ และโฮเวิร์ด (๑๙๘๒)

๔. ความเอื้ออาทรโดยอาศัยเกณฑ์ภายนอก หมายถึง การกระทำที่ผู้กระทำมีเจตนาจะทำให้สภาวะของผู้อื่นดีขึ้นหรือป้องกันไม่ให้เลวร้ายลงไป โดยไม่ได้คาดหวังสิ่งตอบแทนทั้งภายนอกตน และภายในตน การไม่ได้คาดหวังสิ่งตอบแทนภายในตนนี้เป็นประเด็นที่ทำให้การเห็นแก่ประโยชน์ผู้อื่นแบบนี้ต่างจากการเห็นแก่ประโยชน์ผู้อื่น-อาศัยเกณฑ์ภายใน (ข้อ ๓) นักจิตวิทยาบางคนก็ตั้งชื่อเฉพาะเรียกการเห็นแก่ประโยชน์ผู้อื่นแบบนี้ได้แก่ ความเอื้ออาทรโดยศูนย์กลางนอกตน (Exocentric Altruism, Karylowski, ๑๙๘๒) คาร์โลว์สกีเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเป็น การทำดีเพื่อทำให้ผู้อื่นรู้สึกดี (doing good to make the other feel good) ส่วนแมตสันและโคก (Bateson & Coke, ๑๙๘๑) เรียกว่า ความเอื้ออาทรอย่างแท้จริง (true Altruism) คือ การเห็นแก่ประโยชน์ผู้อื่นตามที่นิยามตามแบบนี้เท่านั้นคือ อารอนฟรีด (Aronfreed, ๑๙๗๐) ฮอฟมันน์ (Hoffman, ๑๙๗๕) เคมส์และรัสเซลล์ (Krebs & Russell, ๑๙๘๐) เลอร์เนอร์และไมนด์ (Lerner & Meindl, ๑๙๘๐) เรย์คอฟสกี (Reykowski, ๑๙๘๒) ซอร์เรนติโน (ใน Rushton & Sorrentino, ๑๙๘๒) และวิลท์

(Wispe , ๑๙๗๒)

คำอื่น ที่มีความหมายคล้ายคลึงกับการเห็นแก่ - ประโยชน์ผู้อื่นคือ พฤติกรรมเอื้อสังคม (prosocial behavior) และ พฤติกรรมทางสังคมที่เป็นบวก (Positive social behavior) ซึ่งครอบคลุมพฤติกรรม อื่นหลายพฤติกรรมเช่น การช่วยเหลือผู้อื่น (helping) การแบ่งปัน (sharing) การเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น (Empathy) การร่วมรู้สึกกับผู้อื่น (sympathy) การร่วมมือกันผู้อื่น (cooperation) การปลอบใจ (comforting) การเอื้อเฟื้อ (generosity) การ เสียสละ (sacrifice) การปกป้อง (protecting) เป็นต้น คำที่มักมีการใช้แทนการเห็นแก่ประโยชน์ผู้อื่น บ่อยที่สุด คือ การช่วยเหลือผู้อื่น

การนำไปใช้ทางการศึกษา หากใช้กับพฤติกรรมที่ เจาะจงเจาะจงเช่น การช่วยเหลือผู้อื่น หรือการแบ่งปัน ก็ควรใช้คำเฉพาะนี้ แต่หากใช้เรียกพฤติกรรมเฉพาะ หลาย ๆ พฤติกรรมรวมกันก็อาจใช้พฤติกรรมไปรตสังคม หรือพฤติกรรมทางสังคมที่เป็นบวก ส่วนคำว่า การเห็นแก่ ประโยชน์ผู้อื่นควรสงวนไว้ใช้สำหรับนิยามระดับที่ ๓ คือ การเห็นแก่ประโยชน์ผู้อื่นอาศัยเกณฑ์ภายใน และระดับ ที่ ๔ การเห็นแก่ประโยชน์ผู้อื่นอาศัยเกณฑ์ภายนอก

ในด้านการศึกษาเด็กให้มีการเห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่น ครูและนักการศึกษาสามารถนำไปใช้ได้หลายวิธี (โปรด ดูรายละเอียดใน ธีระพร, ๒๕๒๕, ๒๕๒๕, ม.ป.ป.) วิธีต่างๆ มีโดยสังเขปดังนี้ คือ

การมีตัวแบบ ครูควรเป็นตัวแบบหรือแบบอย่างให้ กับเด็ก เพื่อให้เด็กได้เห็นการกระทำที่เป็นประโยชน์ต่อ ผู้อื่นเป็นแบบอย่างเสมอ ๆ เด็กก็มีโอกาสจะทำพฤติกรรม ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นตามผู้ใหญ่ได้มาก

การสอนด้วยการพูดและการกระทำให้สอดคล้องกัน การสอนด้วยการพูด หรือการพรัสอนเพียงอย่างเดียวเพื่อ ให้เด็กเห็นแก่ประโยชน์ผู้อื่น คงจะไม่เกิดผลตามที่คาด - หวัง การจะสอนให้เด็กเห็นแก่ประโยชน์ผู้อื่น ผู้ที่สอน เด็กด้วยการพูดจำเป็นต้องทำพฤติกรรมที่สอนให้เด็กดูด้วย หากผู้สอนด้วยการพูดสอนเด็กอย่างหนึ่ง แต่ผู้สอนกลับ ทำพฤติกรรมอีกอย่างหนึ่ง เด็กที่ถูกสอนก็จะเป็นเหมือน ผู้สอน คือพูดอย่างหนึ่ง แต่ทำอีกอย่างหนึ่ง

การเสริมแรง เมื่อใดที่ครูเห็นเด็กกระทำพฤติกรรมที่ เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ครูควรเสริมแรงพฤติกรรมนั้น ๆ เช่น อาจใช้คำชมเชยเด็ก หรือแสดงความพอใจกับเด็ก เด็กก็มีแนวโน้มจะทำพฤติกรรมนั้นๆ อีกในอนาคต

การแสดงบทบาท ครูสามารถจัดกิจกรรมให้เด็กแสดง บทบาทในการกระทำที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น สถานการณ์ และพฤติกรรมที่จะให้เด็กแสดงบทบาท อาจเป็นสถาน - การณ์ และพฤติกรรมในชีวิตประจำวัน เช่น การช่วย เฝ้าคนกวาดห้องเรียน ไปจนถึงสถานการณ์และพฤติกรรม ที่เด็กอาจมีโอกาสร่วมได้บ้าง แต่มีความสำคัญมาก หากครูมีโอกาสฝึกเด็กให้แสดงบทบาทไว้บ้าง เช่น การ ช่วยเด็กที่ถูกไฟฟ้าดูด การช่วยเด็กจมน้ำ และการช่วย เด็กถูกงูกัด เป็นต้น

การฝึกความรับผิดชอบ ครูสามารถฝึกเด็กได้ให้รับ ฝัความรับผิดชอบและความเรียบร้อยของเด็กเล็ก หรือฝึกเด็กโตให้ สอนพฤติกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นให้กับเด็กเล็ก ใน วันข้างหน้าเด็กโตที่รับผิดชอบดูแลความเรียบร้อยของเด็ก เล็ก หรือสอนพฤติกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นให้กับเด็ก เล็ก จะมีการกระทำที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นเพิ่มขึ้น วิธี การนี้นอกจากครูสามารถนำ ฝึกเด็กหลาย ๆ วัยพร้อม กันไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ครูยังได้ผู้ช่วยที่ดีอีกด้วย

ธีระพร อูวรรณโณ

บรรณานุกรม

- ธีระพร อุวรรณไผ่. (๒๕๒๙). "จิตวิทยาสังคมของการช่วยเหลือผู้อื่น" ในเอกสารพิมพ์เผยแพร่ในการสัมมนาอาจารย์ผู้สอนวิชาจิตวิทยา. กลุ่มวิทยาลัยครูภาคกลาง ๑๒-๑๔ มกราคม ๒๕๒๙. (จัดสำเนาเป็นเล่ม)
- ธีระพร อุวรรณไผ่. (๒๕๒๙) "เด็กกับสังคม" ในเอกสารการสอนชุดวิชาพฤติกรรมวัยเด็ก. หน่วยที่ ๖ (หน้า ๓๑๑-๓๑๙) กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ธีระพร อุวรรณไผ่. (ม.ป.ป.). จิตวิทยาสังคม กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (จัดสำเนาเป็นเล่ม)
- Aronfreed, J. (1970) "The socialization of altruistic and sympathetic behavior : Some theoretical and experimental analyses", IN J. Macaulay & L. Berkowitz (Eds.), *Altruism and helping behavior : Social psychological studies of some antecedents and consequences* (pp. 103-126). New York : Academic Press.
- Bar-Tal, D., Sharabany, R., & Raviv, A. (1982). "Cognitive basis of the development of altruistic behavior," In V.J. Derlega & J. Grzelak (Eds.), *Cooperation and helping behavior : Theories and Research* (pp. 377-396) New York : Academic Press.
- Bateson, D., & Coke, J.S. (1981). "Empathy : A source of altruistic motivation for helping?" In J.P. Rushton & R.M. Sorrentino (Eds.), *Altruism and Helping behavior : Social personality, and developmental perspectives* (pp. 167-187). Hillsdale, N.J. : Lawrence Erlbaum Associates.
- Berkowitz, L., & Daniels, L.R. (1963). "Responsibility and dependency", *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 66, 429-436.
- Comte, A. (1875). *System of positive polity* (vol.1) London : Longmans, Green, & Co.
- Darley, J.M., & Latane, B. (1970). "Norms and normative behavior : Field studies of social interdependence", In J. Macaulay & L. Berkowitz (Eds.) *Altruism and helping behavior : Social psychological studies of some antecedents and consequences* (pp. 83-101). New York : Academic Press
- Gouldner, A.W. (1960). "The norm of reciprocity : A preliminary statement", *American Sociological Review*, 25, 161-178. Hoffman, M.L. (1975). "Developmental synthesis of affect and cognition and its implications for altruistic motivation", *Developmental Psychology*, 11, 607-622.
- Karylowski, J. (1982). "Two types of altruistic behavior : Doing good to feel good or to make the other feel good", In V.J. Derlega & J. Grzelak (Eds.), *Cooperation and helping behavior : Theories and Research* (pp. 397-413). New York : Academic Press.

- Krebs, D., & Russell, C.(1981)"Role-taking and altruism : When you put yourself in the shoes of another, will they take you to their owner's aid?" in J.p. Rushton & R.M. Sorrentino (Eds.), *Altruism and Helping behavior : Social, personality, and developmental perspectives* (pp. 137-165). Hillsdale, N.J. : Lawrence Erlbaum Associates.
- Leeds, R. (1963). Altruism and the norm of giving. *Merrill-Palmer Quarterly* 2, 229-240
- Lerner, M.J., & Meindl, J.R,(1981)."justice and altruism". In I.P. Rushton & R.M. Sorrentino (Eds.), *Altruism and Helping behavior : Social, personality, and developmental perspectives* (pp.213-232). Hillsdale,N.J. : Lawrence Erlbaum Associates.
- Macaulay, J.R., & Berkowitz, L. Overview. In J. Macaulay & L. Berkowitz (Eds.), *Altruism and helping behavior : Social psychological studies of some antecedents and consequences* (pp. 1-9). New York : Academic Press.
- Ridley, M., & Dawkins, R.(198)."The natural selection of altruism", In J. P. Rushton & R.M. Sorrentino (Eds.), *Altruism and Helping behavior : Social, personality, and developmental perspectives* (pp.19-39). Hillsdale, N. J.:Lawrence Erlbaum Associates.
- Rosenhan, D. (1970)."The natural socialization of altruistic autonomy", In J. Macaulay & L. Berkowitz (Eds.), *Altruism and helping behavior : Social psychological studies of some antecedents and consequences*(pp. 251-268). New York : Academic Press.
- Rushton, J.P. (1980). *Altruism, socialization, and society* Englewood-Cliffs, N.J. : Prentice-Hall.
- Rushton, J.P., & Sorrentino, R.M.(1981)."Altruism and helping behavior : Current perspectives and future possibilities", In J.P.Rushton & R.M. Sorrentino (Eds.), *Altruism and Helping behavior : Social, personality, and developmental perspectives* (pp.425-439). Hillsdale, N.J. : Lawrence Erlbaum Associates.
- Schwartz, S.H., & Howard, J.(1982)."Helping and cooperation:A self-based motivational model", In V.J.Derlega & J. Grzelak (Eds.), *Cooperation and helping behavior : Theories and Research* (pp.327-353) New York: Academic Press.
- Staub, E. (1978). *Positive social behavior and morality Vol. 1 : Social and personal influences*. New York : Academic Press.
- Walster, E.,Walster, G.W., & Berscheid, E.(1978). *Equity : Theory and research*. Boston : Allyn & Bacon.
- Wispe's L. (1972)."Positive forms of social behavior : An overview", *Journal of Social Issues*, 28, 1-19.